

ÖLKƏ DAXİLİNDƏ KÖÇÜRÜLMÜŞ ŞƏXSLƏRİN MƏSƏLƏLƏRİ

ÜZRƏ RƏHBƏR PRİNSİPLƏR

ÖN SÖZ

Baş Katibin Humanitar Məsələlər üzrə müavini

Sercio Vieyra de Mellon

Humanitar ictimaiyyət bütün dünyada 20 milyondan artıq insanın qurbanı olduğu ölkə daxili köçürülmə böhranı barədə tədricən daha çox xəbərdar olmaqdadır. Məcburi köçkünlərin müdafiəsinə görə məsuliyyəti ən əvvəl milli hökumətlər və yerli hakimiyyət orqanları daşıyır. Bununla belə, beynəlxalq ictimaiyyətin münaqişə və böhran vəziyyətlərində məcburi köçkünlərin müdafiəsinin gücləndirilməsi üçün görülə biləcək işlər barədə düşünməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Biz həmçinin humanitar yardım proqramlarını məcburi köçkünlərin müdafiəsinin gücləndirilməsinə təsir göstərəcək şəkildə həyata keçirməliyik.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı sistemi çərçivəsində, məcburi köçkünlərin ehtiyaclarını effektiv və vaxtılı-vaxtında təmin etmək məqsədilə mühüm addımlar atılmışdır. BMT-nin tərkibində olan təşkilatların fəaliyyətini əlaqələndirən Daimi Komitə mənə BMT sistemi daxilində məcburi köçkünlərlə əlaqədar məsələlər üzrə Əlaqələndirici vəzifəsini həvalə etmişdir. Bu mandat ilə bağlı vəzifələri icra edərkən, mənim qarşımda BMT-nin bir vahid sistem kimi məcburi köçürülmə hadisələrinin önlənməsi imkanlarının genişləndirilməsi, həmçinin əlaqələndirmə, idarələrin məsuliyyətləri arasında dəqiq həddlərin müəyyənləşdirilməsi və bilavasitə fəaliyyətlə məşğul olan agentliklərə müvafiq dəstəyin verilməsi kimi məqsədlər durur.

Bununla əlaqədar, mən Baş Katibin ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin məsələlərinə dair Rəhbər Prinsiplərin hazırlanmasını ürəkdən alqışlayıram. Mövcud beynəlxalq humanitar hüquqa və insan hüquqları ilə bağlı sənədlərə əsaslanan bu Prinsiplərin hökumət orqanları, eləcə də beynəlxalq humanitar və inkişaf agentlikləri üçün məcburi köçkünlərə yardım və müdafiə təqdim edərkən beynəlxalq standart kimi xidmət edəcəyi nəzərdə tutulur.

Daimi Komitə Rəhbər Prinsipləri tam dəstəkləyir və məcburi köçkünlərlə iş prosesində bu Prinsiplərin tətbiq olunması məqsədilə nümayəndələrini bu Prinsipləri hər bir agentliyin İcra Komitəsi və əməkdaşları ilə bölüşməyə çağırır.

Mən inanıram ki, Rəhbər Prinsiplər beynəlxalq ictimaiyyəti məcburi köçkünlərin ehtiyacları barədə məlumatlandırmaq, humanitar ictimaiyyətin qüvvələrini səfərbər etmək və hadisə yerlərində çalışan həmkarlarımıza məcburi köçkünlərin yardım və müdafiə ehtiyacları ilə əlaqədar qarşılaşdıqları problemlərə həll tapmaqda yardım etmək imkanlarımızın artmasında həddindən artıq mühüm rol

oynaya bilər. Bu Prinsiplər həmçinin hökumətlərin məcburi köçkün əhalisinin təhlükəsizliyi və münasib rifah halının təmin edilməsində yardımçı olacaqdır.

Mən ümidvaram ki, məcburi köçkünlərin statusu və onlarla aparılan iş kimi mühüm sahələrdə ehtiyac duyulan inkişafa nail olmaq məqsədilə sizin hər biriniz Rəhbər Prinsiplərin yayılması və tətbiq olunması yolunda səylərinizi əsirgəməyəcəksiniz.

MÜQƏDDİMƏ

BMT Baş Katibinin MƏCBURİ KÖÇKÜNLƏR

üzrə nümayəndəsi Frensis M. Denq

Beynəlxalq ictimaiyyət amansız münaqişələr, insan hüquqlarının ciddi pozulması halları və digər dəhşətli hadisələr nəticəsində yurdlarından didərgin düşmüş, lakin doğma ölkəsi daxilində qalmaqda olan insanların müdafiəsini təmin etmək kimi möhtəşəm bir vəzifə qarşısındadır. Demək olar ki, hər mövcud halda bu insanlar sərt məhdudiyət, çətinliklər və ayrışdırıcılıqla üzləşirlər. Məhz bu problemləri önləmək üçün Rəhbər Prinsiplər işlənilib hazırlanmışdır.

Prinsiplər ölkə daxili köçürülmənin bütün mərhələləri üçün məcburi köçkünlərin müdafiəsi ilə əlaqədar hüquq və zəmanətləri müəyyənləşdirmişdir. Prinsiplər özbaşına köçürülmə hallarına qarşı müdafiə təqdim edir, köçürülmə ərzində müdafiə və yardım üçün əsas kimi xidmət edir, təhlükəsiz qayıtma, başqa yerə köçürülmə və reintegrasiya üçün zəmanətlər təmin edir. Bu sənəd məcbureddici xarakter daşımasa da, oradakı Prinsiplər beynəlxalq insan hüquqları və humanitar hüquqa, eləcə də qaçqınlar üzrə bütün müvafiq normativ hüquq aktlarına tam uyğundur.

Bu Prinsiplər, İnsan Hüquqları Komissiyasının mənə həvalə etmiş olduğu vaxtdan etibarən bir neçə ilə hazırlanmışdır. Prinsiplər daha sonra Baş Assambleyanın qətnamələri ilə təsdiq olunmuşdur. İlk növbədə məndən ölkədaxili köçürülmənin səbəb və nəticələri, məcburi köçkünlərin beynəlxalq hüquqda statusu, hazırkı şəraitdə bu cür şəxslərin ehtiyaclarının nə dərəcədə təmin edildiyi, məcburi köçkünlərə təqdim edilən müdafiə və yardım səviyyəsinin təkmilləşdirilməsi imkanları kimi məsələləri tədqiq etmək tələb olunurdu.

Bununla əlaqədar, Prinsiplərin işlənilib hazırlanması prosesində mənim ən başlıca məşğul olduğum, məcburi köçkünlərlə iş üçün müvafiq hüquqi və institusional əsasın yaradılıb inkişaf etdirilməsi, eləcə də bir çox dünya dövlətlərinin hökumətləri ilə çoxsaylı görüşlər olmuşdur. Beynəlxalq hüquq mütəxəssisləri qrupu ilə əməkdaşlıq şəraitində, mən məcburi köçkünlərlə bağlı məsələlərin mövcud beynəlxalq hüquq çərçivəsində nə dərəcədə münasib əks olunduğunu tədqiq və təhlil etmiş, «Müvafiq Hüquq Normalarının Təhlili» vəsaitini hazırlamışam (E/CN.4/1996/52/Add.2). Tədqiqatlar göstərir ki, mövcud qanunvericilik ümumilikdə məcburi köçkünlərlə bağlı məsələləri əhatə etsə də, bir sıra mühüm sahələrdə məcburi köçkünlərə müdafiə və yardımın təqdim edilməsi üçün tam əsas kimi xidmət edə bilmir. Bununla əlaqədar olaraq, Komissiya və Baş Assambleya mənə məcburi köçkünlər üçün normativ əsasların hazırlanması vəzifəsini həvalə etdi. Beləliklə, həm mövcud normaları təkrarlamaq, həm də

çatışmamazlıqları aradan qaldırmaq məqsədi daşıyan Rəhbər Prinsiplərin hazırlanmasına başlandı.

1998-ci ildə Rəhbər Prinsipləri Komissiyaya təqdim etdikdən sonra, Komissiya Rəhbər Prinsiplər barədə, eləcə də mənim BMT-nin Baş Katibinin Məcburi Köçkünlər üzrə Nümayəndəsi olaraq hökumətlər və əlaqəli idarələrlə dialoq zamanı bu prinsiplərdən istifadə etmək istəyim barədə qətnamə qəbul etdi. Komissiya BMT-nin tərkibində olan təşkilatların fəaliyyətini əlaqələndirən Daimi Komitənin Rəhbər Prinsiplərini dəstəkləmiş, eyni zamanda öz nümayəndələrini bu Prinsipləri hər bir agentliyin İcra Komitəsi və əməkdaşları ilə bölüşməyə və praktik fəaliyyətdə istifadə etməyə çağırmışdır.

Rəhbər Prinsiplər hökumətlər, digər səlahiyyətli idarələr, hökumətlərarası və qeyri-hökumət təşkilatları üçün məcburi köçkünlərlə iş prosesində yardım olacaq qiymətli praktik vəsait kimi xidmət edir. Mən ümidvaram ki, bu prinsiplər geniş yayılacaq və konkret vəziyyətlərdə əməli şəkildə istifadə olunacaqdır.

Rəhbər Prinsiplərə izahedici qeydlər

1. Ölkə daxilində köçürülmə dünyada təxminən 25 milyon insanı əhatə etməklə müasir dövrün ən faciəli hadisələrindən biri kimi daha çox tanınır. Belə köçürülmələr münafişələrlə bağlı olan ağır sarsıntıların nəticəsi kimi, zorakılıq aktları, insan hüquqlarının kobud şəkildə pozulması və onunla bağlı digər səbəblərlə müşayiət olunur. Bunların içərisindən, xüsusilə seçilən ayrışçılıq praktiki olaraq qeyd olunan əhali qrupunu həmişə ciddi məhrumiyətlərə, əzablara düçar edir. Ölkə daxilində köçürülmə ailələri dağıdır, sosial və mədəni əlaqələri qırır, sabit əmək münasibətlərini pozur, təhsil, ərzaq, yaşayış yeri və tibbi ləvazimat kimi həyat üçün zəruri olan vasitələrə imkan yaratmır, həmçinin heç bir günahı olmayan adamlar məskunlaşdıqları əraziyə basqın, oğurlama və zorlama kimi zorakılıq aktlarına məruz qalırlar. Həddindən artıq doldurulmuş düşərgələrdə yaşamalarından, kənd yerlərində ehtimal olunan təqib və zorakılıqlardan gizlənmələrindən və yaxud yoxsul bənasib icmaya mənsubluqlarından asılı olmayaraq ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər, əhalinin həddindən artıq müdafiə və yardıma ehtiyacı olan ən kövrək təbəqələrinə aiddir.
2. Son illər beynəlxalq ictimaiyyət ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin yoxsul vəziyyətini dərinlən dərk etməyə başlamış və onların tələbatlarının ödənilməsi üçün tədbirlər görür. 1992-ci ildə İnsan Hüquqları üzrə Komissiyanın xahişi ilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibi ölkə daxilində köçürülmənin səbəb və nəticələrini, beynəlxalq hüquq nöqtəyi nəzərindən ölkə daxilində yerini dəyişmiş şəxslərin statusunu, qüvvədə olan beynəlxalq razılaşmaların qaydaları ilə bu şəxslərin əhatə dairəsini və onlara daha səmərəli müdafiə və yardım göstərilməsi yollarını, o cümlədən hökumətlərlə və digər müvafiq tərəflərlə dialoq yolu ilə öyrənmək məqsədilə ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin məsələləri üzrə Nümayəndə təyin etmişdir.
3. Buna görə də Baş Katibin Nümayəndəsi onun mandatında nəzərdə tutulmuş fəaliyyət dairəsində ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə müdafiə və kömək göstərilməsi üçün lazımi normativ və institusional əsasların işlənilib hazırlanması, hökumətlərlə və digər maraqlı tərəflərlə ardıcıl dialoq

çərçivəsində müxtəlif ölkələrdə olmağa və beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin vəziyyətinin yaxşılaşdırılmasına dair əlaqələndirilmiş tədbirlər görülməsinə xüsusi diqqət yetirmişdir.

4. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı ilk dəfə beynəlxalq ictimaiyyəti ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin problemlərinə cəlb etdiyi andan bir çox hökumətlərarası və qeyri-hökumət təşkilatları ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin tələbatlarını daha səmərəli təmin etmək üçün öz mandatlarını və fəaliyyət dairələrini genişləndirmişlər. Hökumətlər onların nəzarəti altındakı ərazilərdə olan zərərçəkmiş əhaliyə müdafiə və yardım göstərilməsinə görə əsas məsuliyyətlərini qəbul etməyə və həm də bu məsuliyyətli vəzifələri yerinə yetirmək iqtidarında olmadığı hallarda daha müntəzəm şəkildə kömək göstərilməsi xahişi ilə beynəlxalq ictimaiyyətə müraciət etməklə bu məsələyə daha çox diqqət yetirməyə başlamışlar. Qeyd etmək daha ədalətli olardı ki, beynəlxalq ictimaiyyət həm normativ, həm də institusional nöqteyi nəzərdən nəinki ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin problemlərinin həlli üçün səmərəli tədbirlərin görülməsinə hazırlıq nümayiş etdirir, eyni zamanda belə fəaliyyətin zəruri olduğunu anlayır.
5. Baş Katibin Nümayəndəsinin mandatı çərçivəsində əhəmiyyətli irəliləyiş əldə edilən məsələlərdən biri də ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə dair bütün aspektləri əhatə edən normativ bazanın işlənilib hazırlanması oldu. Nümayəndə beynəlxalq hüquq sahəsində ekspertlər qrupu ilə sıx əməkdaşlıq şəraitində işləyərək «Hüquqi sənədlərin seçilməsi və təhlili» başlığı altında sənəd hazırlamışdır. Sənəddə ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin hüquq və ehtiyaclarına toxunulur, həmçinin onlara müdafiə və yardım göstərilməsi sahəsində dövlətlərin və beynəlxalq ictimaiyyətin müvafiq vəzifələri və öhdəlikləri göstərilir. Bu sənəd 1996-cı ildə Baş Katibin Nümayəndəsi tərəfindən İnsan Hüquqları üzrə Komissiyaya təqdim edilmişdir.
6. Qeyd etmək lazımdır ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qaçqınların işləri üzrə Ali Komissarlığı göstərilən sənəd əsasında öz işçiləri üçün praktiki göstəriş kimi, xüsusilə də yerlərdə əməliyyat keçirən zaman istifadə etmək məqsədilə tədris vəsaiti işləyib hazırlamışdır. Eyni zamanda, güman etməyə əsas vardır ki, digər müəssisələr və təşkilatlar yuxarıda göstərilən sənədin istifadə olunmasında Qaçqınların işləri üzrə Ali Komissarlığın nümunəsini davam etdirəcəklər.
7. «Hüquqi sənədlərin seçilməsi və təhlili» sənədində insan hüquqları sahəsində beynəlxalq normalar, humanitar hüquq qaydaları və qaçqınlar haqqında analoji hüquq normaları ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə aid bir çox məsələləri əhatə etsə də, həmin şəxslərin müdafiəsi və onlara yardım göstərilməsi üçün adekvat əsaslarla təmin edilməyən mühüm sahələr kənarında qalır. Bundan əlavə mövcud hüquq normaları bir sıra beynəlxalq müqavilələrdə əks olunur ki, nəticədə həmin normalar ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin adekvat müdafiə və yardımla səmərəli təmin olunması üçün həddindən artıq pərakəndəlik və çətinlik yaradır.
8. Yuxarıda göstərilən sənədi nəzərə alaraq və mövcud hüquq normalarındakı boşluqları doldurmaq məqsədi ilə İnsan Hüquqları üzrə Komissiya və Baş Məclis, Baş Katibin Nümayəndəsindən ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə yardım və onların müdafiəsi üçün lazım olan çərçivə

dairəsini müəyyən etməyi xahiş etmişlər (Bax müvafiq olaraq 22 dekabr 1995-ci il tarixli 50/1995 sayılı qətnamə və 19 aprel 1996-cı il tarixli 1996/52 sayılı qətnamə). Buna görə də «Hüquqi sənədlərin seçilməsi və təhlili» sənədini hazırlayan ekspertlər qrupu ilə daimi əməkdaşlıq şəraitində rəhbər prinsiplərin işlənilib hazırlanmasına başlanılmışdır. İnsan hüquqları üzrə Komissiya 1997-ci ilin aprelində özünün 53-cü sessiyasında 1997/39 sayılı qətnaməsini qəbul etdi. Komissiya həmin qətnamədə rəhbər prinsiplərin hazırlanmasının gedişini nəzərə çatdırdı və Nümayəndədən Komissiyanın 54-cü sessiyasına bu məsələ üzrə məruzə təqdim etməyi xahiş etdi. 1998-ci ildə başa çatdırılan, ölkə daxilində şəxslərin köçürülməsinə dair məsələlər üzrə Rəhbər Prinsiplərin mətni bu sənədə əlavə olunur.

9. Rəhbər Prinsiplərin məqsədi bütün dünyada ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin müdafiəsi ilə bağlı hüquq və təminatların müəyyən edilməsi yolu ilə həmin şəxslərin konkret tələbatlarını təmin etməkdən ibarətdir. Bu müddəalar insan hüquqları sahəsində beynəlxalq humanitar hüquq qaydalarını əks etdirir və onlara uyğunlaşdırılır. Müddələrdə hal-hazırda mövcud müqavilələrdə pərakəndə şəkildə saxlanılaraq ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə tətbiq edilən müvafiq prinsiplər şərh olunur, «Hüquqi sənədlərin seçilməsi və təhlili» sənədində qeyd olunan hər hansı mümkün mücərrədliklər izah edilir və hüquqi boşluqların yeri doldurulur. Onlar özbaşına köçürülmələrdən müdafiəni təmin edərək köçürülmənin müxtəlif mərhələlərinə tətbiq olunur, köçürülmə zamanı müdafiə və yardıma yol açır, eləcə də geri qayıdarkən və yaxud alternativ yerləşdirmə və reintegrasiya zamanı təminatlar yaradır.
10. Bu Prinsiplərin məqsədi həm də ondan ibarətdir ki, Prinsiplər öz mandatını yerinə yetirən zaman Nümayəndə, köçürülmə halları ilə üzləşən dövlətlər, ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə münasibətdə hər hansı digər dövlət orqanları, şəxslər qrupu və ayrı-ayrı vətəndaşlar, həmçinin ölkə daxilində şəxslərin köçürülməsi ilə əlaqədar tədbir görülərkən hökumətlərarası və qeyri-hökumət təşkilatları üçün əldə rəhbər tutulmağa xidmət etsin.
11. Rəhbər Prinsiplər Nümayəndəyə yerdəyişmə hallarını daha səmərəli izləməyə və ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin mənafeləri naminə hökumətlərlə və digər maraqlı tərəflərlə dialoq aparmağa; dövlətləri göstərilən şəxslərə inkişaf məqsədilə – müdafiə etməyi, yardım göstərməyi və arxa durmağı təmin edərkən bu prinsipləri tətbiq etməyə çağırmağa; habelə Prinsiplər əsasında beynəlxalq təsisatların, regional hökumətlərarası və qeyri-hökumət təşkilatlarının səylərini səfərbər etməyə imkan verir. Buna görə də Rəhbər Prinsiplər işlək sənəd olmalı və nəinki praktiki əsaslanma, həm də əhalinin siyasi biliklərinin və məlumatlılığının artırılması vasitəsinə çevrilməlidir. Bundan əlavə, Prinsiplər ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərlə bağlı global böhran vəziyyətlərinin həlli üçün təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsinin zəruriliyi baxımından qoruyucu funksiyanı da yerinə yetirə bilər.
12. Rəhbər Prinsiplərlərin işlənilib hazırlanmasında bir çox təşkilatların və ayrı-ayrı şəxslərin fəaliyyəti, təcrübəsi və dəstəyi mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Bu işə yuxarıda qeyd olunanlardan başqa beynəlxalq hüquq üzrə ekspertlər qrupu, humanitar məsələlər və inkişaf məsələləri ilə məşğul olan beynəlxalq təşkilatlardan çoxsaylı peşəkarlar, İnsan Hüquqları üzrə BMT-nin Ali Komissarlığı, regional qurumlar, təhsil müəssisələri, qeyri-

hökumət təşkilatları və bütövlükdə hüquqşünaslar əvəzsiz töhvə vermişlər. Amerika Universiteti yanında Vaşinqton Hüquq Kollecinin İnsan Hüquqları və Humanitar Hüquq üzrə Mərkəzi, həmçinin Amerika Beynəlxalq Hüquq Cəmiyyəti, Bern Universitetinin hüquq fakültəsi, Vyana Universitetinin Lyudviq Bolsman adına İnsan Hüquqları İnstitutu və İnsan Hüquqları üzrə Beynəlxalq Hüquq Qrupu xüsusi minnətdarlığa layiqdirlər.

13. Prinsiplərin hazırlanmasında Ford fondundan, Yakob Blauşteyn adına İnsan Hüquqlarının İnkişafına Yardım üzrə İnstitutdan, Hauzer fondundan, Con D. və Ketrin T. Mak Artur fondundan köməklik ehtiramla qəbul edilmişdir.
14. Prinsiplərin işlənilib hazırlanmasında, Brukins İnstitutunun qaçqınlar siyasəti üzrə qrupunun həyata keçirdiyi ölkə daxilində şəxslərin köçürülməsi məsələləri üzrə layihəyə bir çox mənbələrdən, o cümlədən Niderland, Norveç və İsveç hökumətlərindən, eləcə də Mak Nayt Fondundan mühüm köməklik göstərilmişdir.
15. 1998-ci ilin yanvarında Rəhbər Prinsipləri qəti olaraq işləyib başa çatdırmaq üçün Vyanada ekspertlərin məsləhətçi görüşünü təşkil etdiyinə görə Avstriya hökumətinə dərin minnətdarlıq ifadə olunur.

ÖLKƏ DAXİLİNDƏ KÖÇÜRÜLMÜŞ ŞƏXSLƏRİN MƏSƏLƏLƏRİ ÜZRƏ RƏHBƏR PRİNSİPLƏR

GİRİŞ: ƏHATƏ DAİRƏSİ VƏ MƏQSƏDİ

1. Mövcud Rəhbər Prinsiplər bütün dünyada ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin - məcburi köçkünlərin xüsusi tələbatlarını əhatə edir. Burada şəxslərin məcburi köçürülmələrdən müdafiəsi və onlara köçürülmələr zamanı müdafiə və yardım göstərilməsi, habelə geri qayıdarkən və yaxud başqa bir yerə köçürülmə zamanı hüquq və təminatları müəyyən olunur.
2. Bu Prinsiplərin məqsədlərinə uyğun olaraq ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər dedikdə - silahlı münaqişələrin və kütləvi zorakılığın yayılması, insan hüquqlarının pozulması, təbii və ya insan fəaliyyəti nəticəsində yaranan fəlakətlərdən qorunmaq üçün və ya onların nəticəsində öz evlərini və ya yaşayış yerlərini, ümumən qəbul edilmiş dövlət sərhədlərini keçməmək şərti ilə, atıb getməyə və tərk etməyə məcbur edilmiş şəxslər və ya şəxslər qrupu başa düşülür.
3. Mövcud Prinsiplər insan hüquqları sahəsində beynəlxalq normaları və beynəlxalq humanitar hüquq qaydalarını əks etdirir və onlara uyğun gəlir.

Bu Prinsiplər:

- a) Öz mandatını yerinə yetirərkən, BMT Baş Katibinin ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər üzrə Nümayəndəsi;
 - b) Şəxslərin ölkə daxilində köçürülməsi halları ilə qarşılaşan dövlətlər;
 - c) Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərlə əlaqəli işləyən bütün digər orqanlar, qruplar və ayrı-ayrı şəxslər;
 - d) Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərlə bağlı tədbirlər görülmə zaman hökumətlərarası və qeyri-hökumət təşkilatları üçün əldə rəhbər tutulmağa xidmət edir.
4. Mövcud Rəhbər Prinsiplər mümkün qədər geniş yayılmalı və tətbiq edilməlidir.

I BÖLMƏ - ÜMUMİ MÜDDƏALAR

PRİNSİP 1

1. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər tam bərabərlik əsasında beynəlxalq hüquq və onların ölkəsində olan digər şəxslərin malik olduqları, qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş eyni hüquq və azadlıqlardan istifadə edir. Onlar hər hansı hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsi zamanı ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər hesab olunmasına görə ayrışdırılmağa məruz qala bilməzlər.
2. Mövcud prinsiplər genosid, beynəlxalq hüquq üzrə fərdi cinayət məsuliyyəti, bəşəriyyət əleyhinə cinayətlər və hərbi cinayətlər törədilməsi hallarına aid edilmir.

PRİNSİP 2

1. Mövcud prinsiplərə hüquqi statusundan asılı olmayaraq bütün hakimiyyət orqanları, qruplar, ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən riayət olunur və bunlar hər hansı qeyri – münasib fərqlər olmadan tətbiq edilir. Mövcud prinsiplər riayət edilməsi qeyd olunan hakimiyyət orqanlarının, qrupların və ayrı-ayrı şəxslərin hüquqi statusuna təsir etməməlidir.
2. Bu prinsiplər insan hüquqları və humanitar hüquq haqqında hər hansı beynəlxalq müqavilələrə, yaxud milli qanunvericiliyə müvafiq olaraq şəxslərə verilən hüquqların tələblərini məhdudlaşdıran, dəyişdirən və ya ləğv edən qayda kimi təsvir olunmamalıdır. Xüsusilə də bu prinsiplər, başqa ölkələrdə sığınacaq axtarmaq və bu sığınacaqdan istifadə etmək hüququna toxunmur.

PRİNSİP 3

1. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə müdafiə və humanitar sahədə yardım göstərilməsinə görə yerli hakimiyyət, özünün yurisdiksiyası əsasında başlıca öhdəçilik və məsuliyyət daşıyır.
2. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər həmin hakimiyyətdən müdafiə və humanitar yardım istəmək və bunları əldə etmək hüququna malikdir. Onlar belə xahişlə müraciət etməyə görə təqiblərə və yaxud cəzalara məruz qalmamalıdır.

PRİNSİP 4

1. Mövcud prinsiplər heç bir ayrışdırıcılıq əlaməti olmadan, yəni irqi, dərisinin rəngi, cinsi, dili, dini və ya etiqadı, siyasi və ya digər əqidəsi, milli, etnik və ya sosial mənsubiyyəti, hüquqi və sosial statusu, yaşı, eləcə də sahib olduğu əmlakı, doğulması və ya buna bənzər hər hansı başqa meyarlardan asılı olmayaraq tətbiq edilir.
2. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin bəziləri məsələn, uşaqlar, xüsusi ilə də valideynləri olmayan yeniyetmələr, hamilə qadınlar və azyaşlı uşağı olan analar, ailə başçısı qadın olan ailələr, əlillər və qocalar vəziyyətlərinin tələb etdiyi müdafiə və yardım, habelə zəruri ehtiyaclarına əsasən müalicə almaq hüququna malikdirlər.

II BÖLMƏ - KÖÇÜRÜLMƏDƏN MÜDAFİƏYƏ

DAİR PRİNSİPLƏR

PRİNSİP 5

Bütün hakimiyyət orqanları və beynəlxalq təşkilatlar, şəxslərin köçürülməsinə gətirib çıxaran şəraitin yaranmasının qarşısını almaq və ondan qorunmaq üçün hüquqi müdafiə və humanitar hüquq da daxil olmaqla beynəlxalq hüquq üzrə öz öhdəliklərinin yerinə yetirilməsinə borcludurlar.

PRİNSİP 6

1. Hər bir insan öz evi və ya daimi yaşayış yerindən məcburi köçürülmədən müdafiə olunmaq hüququna malikdir.
2. Özbaşına köçürülmələrin qadağan olunması aşağıdakı hallara şamil edilir:
 - a) Aparteid siyasətinə müvafiq olaraq, əhalinin etnik, dini, və ya irqi tərkibinin dəyişdirilməsi məqsədi ilə və ya nəticəsində «etnik təmizləmə», yaxud analoji praktikaya əsaslandığı hallar;
 - b) Hərbi münaqişələr zamanı, buna haqqında bəhs edilən mülki şəxslərin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi tələbləri və yaxud hərbi xarakterli vacib səbəblərə zərurət yarandığı hallar;
 - c) Əhalinin zəruri və üstün mənafeləri baxımından özünü doğrultmayan inkişaf sahəsində iri miqyaslı layihələrin həyata keçirildiyi hallar;
 - d) Təbii fəlakətlər zamanı qeyd olunan şəxslərin təhlükəsizliyi və sağlamlığı mülahizələrinə görə evakuasiyasına zərurət yaranmadığı hallar;
 - e) Kollektiv cəza kimi istifadə edilən köçürülmə halları.
3. Köçürülmələr şəraitin tələb etdiyi müddətdən artıq davam etməməlidir.

PRİNSİP 7

1. Müvafiq hakimiyyət orqanları şəxslərin köçürülməsi haqqında hər hansı qərar qəbul etməzdən əvvəl, köçürülmənin qarşısının alınması üçün bütün mümkün alternativ qərarların nəzərdən keçirilməsini təmin etməlidirlər. Əgər heç bir alternativ qərar yoxdursa, onda köçürülmənin və onun arzuolunmaz nəticələrinin minimuma endirilməsi üçün bütün tədbirlər görülməlidir.
2. Təhlükəsizlik, qidalanma, sağlamlıq və gigiyena, habelə ailə üzvlərinin biri-birindən ayrılmaması baxımından belə köçürülmələri əlverişli şəraitdə yerinə yetirmək üçün hakimiyyət orqanları, ölkə daxilində

köçürülmüş şəxslərin lazımi şəkildə yerləşdirilməsini mümkün olan maksimum dərəcədə təmin etməlidirlər.

3. Əgər köçürülmələr hərbi münaqişələr və təbii fəlakətlərlə şərtlənən fəvqəladə vəziyyətlər olmadıqda baş verirsə, onda aşağıdakı təminatlarla əməl edilməlidir:
 - a) Qanunla belə tədbirlərin həyata keçirilməsi haqqında qərar çıxarılması səlahiyyətinə malik dövlət hakimiyyət orqanı tərəfindən xüsusi qərar verilir;
 - b) Köçürülmüş şəxslərə onların köçürülmələrinin səbəbləri və qaydası haqqında həmçinin lazımi hallarda kompensasiya və başqa yerə köçürülmə haqqında, müfəssəl məlumat təqdim olunması üçün adekvat tədbirlər görülür;
 - c) Köçürülmüş şəxslərin azad və dərk olunmuş razılığını almaq üçün tədbirlər görülür;
 - d) Müvafiq hakimiyyət orqanları köçürülmüş şəxslərin, xüsusən qadınların başqa yerə köçürülməsinin planlaşdırılmasına və həyata keçirilməsinə cəlb edilməsi üçün səy göstərirlər;
 - e) Əgər zərurət olarsa, səlahiyyətli hüquq mühafizə orqanları tərəfindən hüquq mühafizə tədbirləri görülür;
 - f) Hüquqi müdafiənin səmərəli vasitələrinə, o cümlədən müvafiq məhkəmə orqanları tərəfindən belə qərarlara yenidən baxılmasına hörmət edilir.

PRİNSİP 8

Köçürülmələr ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin yaşamaq hüququ, insan ləyaqətinə hörmət, azadlıq və təhlükəsizlik hüquqlarını pozan metodların həyata keçirilməsi ilə müşahidə olunmamalıdır.

PRİNSİP 9

Dövlətlərin üzərinə yerli sakinlərin, milli azlıqların, kəndlilərin, heyvandarlıqla məşğul olan şəxslərin və öz torpaqlarından xüsusi asılılığı olan və ona bağlı olan digər qrupların köçürülmədən müdafiəsi üçün konkret öhdəlik qoyulur.

III BÖLMƏ - KÖÇÜRÜLMƏLƏR ZAMANI MÜDAFİƏYƏ DAİR MÜDDƏALAR

PRİNSİP10

1. Hər bir insanın qanunla qorunan ayrılmaz yaşamaq hüququ vardır. Heç kəs əsassız olaraq həyatından məhrum edilə bilməz. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin aşağıdakı hallardan qorunması təmin olunmalıdır:
 - a) Genosid;
 - b) Qətl;
 - c) Lazımi məhkəmə araşdırması olmadan edam və ya əsassız edam;
 - d) İnsan həyatı üçün təhlükəli olan və ölümə gətirib çıxaran gizli nəzarət altında saxlama, oğurlanma da daxil olmaqla zorakı yolla yoxaçıxarma.

Yuxarıda sadalanan hər hansı halın törədilməsi ilə hədələmə və bu cür hallara təhrik etmə qadağan edilir.

2. Hərbi əməliyyatlarda iştirak etməyən və yaxud iştirakını dayandıran ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə qarşı hücum və ya digər zorakılıq aktları bütün hallarda qadağan olunur. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin aşağıdakı hallardan müdafiəsi təmin olunmalıdır:
 - a) Mülki şəxslərə hücum etmək üçün zonalar yaradılması da daxil olmaqla, birbaşa hücumlar və digər zorakılıq aktları;
 - b) Hərbi fəaliyyətin aparılması metodu kimi istifadə olunan aclıq;
 - c) Hərbi məqsədlərlə hücumdan müdafiə zamanı və ya daldalanmaq üçün, hərbi əməliyyatlara yardım göstərmək və ya maneə yaratmaq üçün sipər kimi onlardan istifadə;
 - d) Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin düşərgələrinə və məskunlaşdığı yerlərə basqın;
 - e) Piyadalar əleyhinə yerüstü minaların tətbiqi.

PRİNSİP 11

1. Hər bir insan onun insani ləyaqətinə, habelə fiziki, psixoloji və əxlaqi toxunulmazlığına hörmət edilməsi hüququna malikdir.
2. Azadlıqlarının məhdudluğu və ya olmamasından asılı olmayaraq ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin aşağıdakılardan qorunması təmin olunmalıdır:
 - a) Zorlama, şikəst etmə, işgəncələr, qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan digər davranış növləri və ya cəzaları, habelə cinsi

əlamətlərinə görə zorakılıq aktları, məcburi fahişəlik və nalayiq qəsdlərin istənilən formaları kimi şəxsi ləyaqətə digər qəsdlər;

- b) Kəlləlik və ya qadının pulla ərə verilməsi, seksual istismar və yaxud uşaqların məcburi əməyə cəlb edilməsi kimi kəlləliyin hər hansı müasir formaları;
- c) Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər arasında terrorun genişlənməsinə yönələn zorakılıq aktları.

Yuxarıda sadalanan hər hansı hərəkətlərin edilməsi ilə hədələmə və bu hərəkətlərə təhrik etmə qadağan olunmalıdır.

PRİNSİP 12

1. Hər bir insanın şəxsi azadlıq və təhlükəsizlik hüququ vardır. Heç kəs əsassız olaraq saxlanma və ya həbsə məruz qala bilməz.
2. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin bu hüququnun təmin edilməsi məqsədi ilə onlar çadır şəhərcəklərində məcburi şəkildə saxlanılmamalıdır. Əgər müstəsna hal kimi belə məcburi saxlanmalara ciddi ehtiyac olarsa, o zaman bu müstəsna hal şərait imkan verən kimi ləğv edilməlidir.
3. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin bir vaxtlar köçkün düşdükləri səbəb gətirilərək, onlar ayrışdırılaraq əsasnda həbs edilə və məcburi bir yerdə saxlanıla bilməzlər.
4. Heç bir halda, ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər girov götürülə bilməzlər.

PRİNSİP 13

1. Heç bir halda, ölkə daxilində köçürülmüş uşaqları orduya çağırmaq, həmçinin onları hərbi əməliyyatlarda iştirak etməyə məcbur etmək və ya onlara hərbi əməliyyatlarda iştirak etməyə icazə vermək olmaz.
2. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin bir vaxtlar köçkün düşdükləri səbəb gətirilərək, hər hansı hərbi qüvvələrə və ya qruplaşmalara çağırılmasında onlara qarşı ayrışdırılıya yol vermək olmaz. Bütün hallarda, istənilən qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan məcburi çağırış praktikası və yaxud çağırışdan boyun qaçırmağa görə cəzalandırma qadağan olunur.

PRİNSİP 14

1. Ölkə daxilində köçürülmüş hər bir şəxs sərbəst hərəkət etmə və sərbəst şəkildə özünə yaşayış yeri seçmə hüququna malik olmalıdır.
2. Xüsusi ilə, ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər çadır şəhərciklərini və ya məskunlaşdığı digər yerləri sərbəst şəkildə tərk etmək və oraya geri qayıtmaq hüququna malik olmalıdırlar.

PRİNSİP 15

1. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər aşağıdakı hüquqlara malik olmalıdırlar:
 - a) Ölkənin başqa hissələrində təhlükəsiz həyat şəraiti axtarmaq hüququ;
 - b) Öz ölkəsini tərk etmək hüququ;
 - c) Başqa ölkələrdə sığınacaq axtarmaq hüququ;
 - d) Onların həyatı, təhlükəsizliyi, azadlığı və səhhəti təhlükədə ola biləcək hər hansı bir əraziyə məcburi şəkildə geri qaytarılmadan və ya məskunlaşdırılmadan müdafiə hüququ.

PRİNSİP 16

1. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər itkin düşmüş qohumlarının taleyi və harada olmaları barədə bilmək hüququna malikdirlər.
2. Müvafiq hakimiyyət orqanları itkin düşən ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin taleyi və harada olmalarını araşdırmaq üçün səylərini əsirgəməməli və bu işlərlə məşğul olan müvafiq beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq etməlidirlər. Onlar axtarışların gedişi barədə itkin düşənlərin yaxın qohumlarını məlumatlandırmalı və əldə olunmuş bütün nəticələr barədə onlara xəbər verməlidirlər.
3. Müvafiq hakimiyyət orqanları həlak olmuş şəxslərin cəsədlərinin qalıqlarının toplanması və kimliyinin müəyyənləşdirilməsi üçün səy göstərməli, onların oğurlanması və onların üzərində təhqiramiz hərəkətlərə yol verilməməsinə, bu qalıqların yaxın qohumlara qaytarılmasına köməklik göstərməli və ya onların lazımi qaydada dəfnini təmin etməlidirlər.
4. Bütün hallarda, ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin dəfn olunduqları yerlərin mühafizəsi və onlara hörmət təmin edilməlidir. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər vəfat etmiş qohumlarının dəfn olunduqları yerlərə buraxılmaq hüququna malik olmalıdırlar.

PRİNSİP 17

1. Hər bir insanın ailə həyatına hörmət edilməlidir.
2. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin bu hüququnu təmin etmək məqsədilə, onlara arzu etdikləri ailə üzvləri ilə bir yerdə qalmağa icazə verilməlidir.
3. Köçürülmə nəticəsində ayrı düşmüş ailələr imkan daxilində, qısa müddət ərzində biri–birinə qovuşdurulmalıdırlar. Belə ailələrin, xüsusən əgər söhbət uşaqlardan gedirsə, biri–birinə qovuşdurulmasının sürətləndirilməsi üçün bütün lazımi tədbirlər görülməlidir. Səlahiyyətli

orqanlar, ailə üzvləri tərəfindən edilən sorğulara köməklik etməli, ailələrin biri–birinə qovuşdurulması üzrə məsələlərin həllində iştirak edən humanitar təşkilatların fəaliyyətini alqışlamalı və həmin təşkilatlarla əməkdaşlıq etməlidirlər.

4. Çadır şəhərciklərində məcburi saxlanma nəticəsində şəxsi azadlığı məhdudlaşdırılan ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər ailə üzvləri ilə birlikdə qalmaq hüququna malik olmalıdırlar.

PRİNSİP 18

1. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər adekvat həyat səviyyəsi hüququna malikdirlər.
2. Heç bir şəraitdən və ya hər hansı ayrışkıllıqdan asılı olmayaraq, səlahiyyətli hakimiyyət orqanları ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin aşağıdakı minimum tələbatlarını təmin edirlər:
 - a) Əsas qida məhsulları və içməli su;
 - b) Adi daldanacaq və mənzil;
 - c) Lazımi geyim;
 - d) Əsas tibbi xidmətlər və ilkin yardım.
3. Bu mühüm resursların planlaşdırılmasında və bölüşdürülməsində qadınların hərtərəfli inkişafını təmin etmək üçün xüsusi səylər göstərilir.

PRİNSİP 19

1. Ölkə daxilində köçürülmüş bütün yaralılar, xəstələr eləcə də əlillər maksimum imkan dairəsində və qısa müddətdə, tibbi işlər istisna olmaqla heç bir ayrışkıllıya məruz qalmadan zəruri tibbi yardım və qulluq alırlar. Zəruri hallarda ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər psixoloji və sosial yardım xidmətlərindən istifadə etməlidirlər.
2. Reproduktiv sağlamlığın mühafizəsi mərkəzləri kimi, qadınların sağlamlığının qorunması müəssisələri və xidmət sistemləri daxil olmaqla qadınların tibbi ehtiyaclarına, həmçinin seksual və digər cinayətlərin qurbanlarına lazımi məsləhət xidməti göstərilməsinə xüsusi diqqət yetirməlidir.
3. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər arasında QİÇS (SPİD)–də daxil olmaqla yolxucu və infeksiya xəstəliklərinin yayılmasının qarşısını almağa xüsusi diqqət yetirilməlidir.

PRİNSİP 20

1. Hər bir insanın harada olmasından asılı olmayaraq hüquq subyektiyyətinin tanınması hüququ vardır.

2. Müvafiq hakimiyyət orqanları, ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin bu hüququnu təmin etmək məqsədi ilə onlara qanuni hüquqlarına hörmət edilməsi və həyata keçirilməsi üçün zəruri olan pasport, şəxsiyyət vəsiqəsi, doğum haqqında şəhadətnamə və nikah haqqında şəhadətnamə kimi bütün sənədləri təqdim edir. Hakimiyyət orqanları, yalnız əvvəlki yaşayış yerinə qayıtdıqdan sonra ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə sənəd verilə biləcəyi kimi əsassız şərtlər irəli sürmədən yeni sənədlərin verilməsinə və ya köçkün düşdükləri zaman itirilən bu və ya digər zəruri sənədlərin dəyişdirilməsinə köməklik göstərməlidirlər.
3. Qadınlar və kişilər bu cür zəruri sənədlərin alınmasında və həmin sənədlərin onların adına yazılmasında bərabər hüquqlara malik olmalıdırlar.

PRİNSİP 21

1. Heç kəs əsassız olaraq əmlakından və mülkiyyətindən məhrum edilə bilməz.
2. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin əmlaklarının və mülkiyyətlərinin bütün hallarda, xüsusilə də aşağıdakı hərəkətlərdən müdafiəsi təmin edilməlidir:
 - a) Talanlar;
 - b) Birbaşa və ya dolayısı basqınlar, eləcə də digər zorakılıq aktları;
 - c) Hərbi əməliyyatlar və hədəfləri gizlətmək üçün istifadə;
 - d) Cəza hərəkətləri;
 - e) Kollektiv cəzanın bir növü kimi məhv etmə və qeyri-qanuni müsadirə.
3. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərdən qalmış əmlak və mülkiyyətin məhv edilmədən, həmçinin əsassız və qeyri-qanuni müsadirələrdən, mənimsəmələrdən və ya istifadədən mühafizəsi təmin olunmalıdır.

PRİNSİP 22

1. Çadır şəhərciklərində yaşayıb–yaşamamalarından asılı olmayaraq ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər, bir vaxtlar onların köçürülməsi səbəbinə görə aşağıdakı hüquqlardan istifadə zamanı heç bir ayrışdırıcıya məruz qalmamalıdırlar:
 - a) Fikir, vicdan, din və ya etiqad, əqidə və fikir ifadəsi azadlığı hüquqları;
 - b) İşə düzəlmək və iqtisadi fəaliyyətdə iştirak etmək üçün imkanların sərbəst axtarışı hüququ;

- c) Azad şəkildə birləşmək və cəmiyyətin işlərində bərabər hüquqlar əsasında iştirak etmək hüququ;
- d) Səs vermək, dövlət və ictimai işlərin aparılmasında iştirak etmək hüququ və bu kimi hüquqların həyata keçirilməsi üçün zəruri vasitələrə malik olmaq hüququ;
- e) Başa düşdükleri dildə ünsiyyətdə olmaq hüququ.

PRİNSİP 23

1. Hər bir insan təhsil almaq hüququna malikdir.
2. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər üçün bu hüququn daha səmərəli həyata keçirilməsi məqsədilə, müvafiq hakimiyyət orqanları, onların xüsusən başlanğıc mərhələdə pulsuz və məcburi təhsil almalarını təmin etməlidirlər. Bu təhsil çərçivəsində onların adət–ənənələrinə, dillərinə və dinlərinə hörmət təmin olunmalıdır.
3. Tədris proqramlarında qadınların və qızların hərtərəfli və bərabər hüquqlu iştirakını təmin etmək üçün səy göstərməlidir.
4. Şərait imkan verən kimi, çadır şəhərciklərində yaşayıb – yaşamamalarından asılı olmayaraq ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə, xüsusi ilə də yeniyetmələrə və qadınlara təhsil və peşə hazırlığı almaları üçün imkan yaradılmalıdır.

IV BÖLMƏ - HUMANİTAR YARDIM GÖSTƏRİLMƏSİNƏ DAİR PRİNSİPLƏR

PRİNSİP 24

1. Bütün humanitar yardım insanpərvərlik və qərəzsizlik prinsiplərinə uyğun olaraq hər hansı ayrışdıqılıq olmadan göstərilir.
2. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslər üçün humanitar yardım başqa təyinat üzrə, o cümlədən siyasi və hərbi məqsədlər üçün istifadə edilə bilməz.

PRİNSİP 25

1. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə humanitar yardım göstərilməsi yerli hakimiyyət orqanlarının əsas vəzifəsi və öhdəliyidir.
2. Beynəlxalq humanitar təşkilatlar və digər müvafiq iştirakçılar ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə kömək göstərilməsi üçün öz xidmətlərini təklif etmək hüququna malikdirlər. Belə təkliflərə qeyri-səmimi yanaşılmamalı, bunlar ölkənin daxili işlərinə müdaxilə kimi qiymətləndirilməməli və bu təkliflər xeyirxahlıqla qarşılanmalıdır. Əgər müvafiq hakimiyyət orqanları tələb olunan humanitar yardımı

göstərməyə qadir deyildirsə və ya bunu istəmirlərsə, bu təkliflər əsassız olaraq rədd edilə bilməz.

3. Bütün müvafiq hakimiyyət orqanları humanitar yardımların sərbəst daşınmasını təmin etməli və sadələşdirməli, həmçinin belə yardımların göstəriləmsi ilə məşğul olan şəxslərin ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərlə tez və maneəsiz əlaqə saxlamalarına şərait yaratmalıdırlar.

PRİNSİP 26

Humanitar yardım göstərilməsi ilə məşğul olan şəxslərin nəqliyyat vasitələrinin və yüklərinin toxunulmazlığı və müdafiəsi təmin edilməlidir. Onlar basqınlara və digər zorakılıq aktlarına məruz qala bilməzlər.

PRİNSİP 27

1. Beynəlxalq humanitar təşkilatlar və digər müvafiq iştirakçılar yardım göstərərkən, ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin insan haqqlarını və müdafiə ehtiyaclarını lazımi şəkildə nəzərə almalı və bununla əlaqədar müvafiq tədbirlər görməlidirlər. Bunu edərkən, bu təşkilatlar və tərəflər müvafiq beynəlxalq standartlara və davranış qaydalarına əməl etməlidirlər.
2. Əvvəlki bənd dövlətlərin xahişi, yaxud təklifi əsasında köməklik göstərən və bu məqsəd üçün mandatları olan beynəlxalq təşkilatların himayəçilik vəzifələrinə heç bir şəkildə təsir göstərmir.

V BÖLMƏ - GERİ QAYITMA, BAŞQA YERDƏ MƏSKUNLAŞMA VƏ REİNTEQRASIYAYA DAİR PRİNSİPLƏR

PRİNSİP 28

1. Səlahiyyətli orqanlar ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin könüllü, təhlükəsiz şəraitdə və ləyaqətlə öz evlərinə və ya daimi yaşayış yerlərinə geri qayıtmasına və ya könüllü olaraq ölkənin hər hansı başqa bir hissəsində məskunlaşmasına imkan verən şəraitin yaradılmasına, habelə bunun üçün vəsaitlərin təmin edilməsinə görə ilkin öhdəlik və məsuliyyət daşıyır. Bu hakimiyyət orqanları ölkə daxilində köçürülmüş, geri qayıtmış və ya başqa yerdə məskunlaşmış şəxslərin reinteqrasiyasını asanlaşdırmaq üçün səy göstərməlidirlər.
2. Ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin geri qayıtması, başqa yerdə məskunlaşması, reinteqrasiyasının planlaşdırılması və həyata keçirilməsində onların hərtərəfli iştirakını təmin etmək üçün xüsusi səy göstərilməlidir.

PRİNSİP 29

1. Öz evlərinə, yaxud daimi yaşayış yerlərinə qayıtmış və ya ölkənin hər hansı başqa bir hissəsində məskunlaşan ölkə daxilində köçürülmüş

şəxslər, vaxtilə onların köçürülməsi səbəbinə görə ayrışikliyə məruz qala bilməzlər. Onlar dövlət işlərində bütün səviyyələrdə bərabər hüquqlu şəkildə iştirak və ictimai xidmətlərdən istifadə hüququna malikdirlər.

2. Səlahiyyətli hakimiyyət orqanları geri qayıtmış və ya başqa yerdə məskunlaşan ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərə, onların köçürülərkən qoyub gəldikləri və ya köçürüldükdən sonra onlardan götürülən əmlak və mülkiyyətin geri qaytarılmasına imkan daxilində köməklik göstərilməsinə görə öhdəlik və məsuliyyət daşıyırlar. Əgər belə əmlak və mülkiyyətin geri qaytarılması mümkün deyildirsə, onda səlahiyyətli hakimiyyət orqanları həmin şəxslərin lazımi kompensasiyaları almasını və ya əvəzinin ədalətli formada ödənilməsini təmin edir və yaxud bu prosesi asanlaşdırır.

PRİNSİP 30

Bütün müvafiq hakimiyyət orqanları ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin geri qaytarılmasına, başqa yerdə məskunlaşdırılmasına və ya reintegrasiyasına kömək məqsədi ilə müvafiq mandatlarının həyata keçirilməsində beynəlxalq humanitar təşkilatlara və aidiyyəti olan digər iştirakçılara operativ və maneəsiz əlaqələr yaratmaq üçün təminat verir və bu prosesi sadələşdirirlər.